

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

1401-1420	ECONOMIA, POLÍTICA, RELIGIÓ, SOCIETAT	ARTS PLÀSTIQUES, MÚSICA, LLETRES	CIÈNCIES, TÈCNICA, ARMES, IMATGES
	<p>1401 A Barcelona es crea la Taula de Canvi, 1ª banca pública d'Europa ⇒ obtenció de recursos mitjançant emissió de deute municipal.</p> <p>1402 El mongol Tamerlà (← Timur Lang = "Timur <i>el coixó</i>") frena l'expansió asiàtica dels turcs otomans, que dirigeixen els esforços als Balcans.</p> <p>1402 El normand Jean de Bethencourt, al servei de la corona de Castella i del Papa, inicia la conquesta de les Canàries [explorades des del segle XIV per mallorquins, catalans i genovesos]; envaeix Lanzarote i Fuerteventura.</p> <p>1405 L'emperador xinès Zhu Di, de la dinastia Ming, ordena recopilar tot el saber en una enciclopèdia (4.000 volums). Beijing, nova capital (←Nanking), més fàcil de defensar front als canons. Inici del palau imperial (<i>Ciutat Prohibida</i>). Expedicions navals xineses a Àfrica, Indonèsia, Índia.</p> <p>1407 Taula de Canvi, a València; i <i>Casa de San Giorgio</i>, a Gènova (sant Jordi, patró de la ciutat) ⇒ bancs públics.</p> <p>1409 El frare mercedari valencià Joan Gilabert Jofré, "Pare Jofré" funda a València el primer psiquiàtric d'Europa, l'<i>Hospital dels Inocents</i>.¹</p> <p>1412 Mor sense descendència Martí I <i>l'Humà</i> (1410)², Compromís de Casp (← protagonisme del dominic valencià Vicent Ferrer): s'atorga la corona d'Aragó al castellà Ferran I Trastàmara, oncle i tutor del rei castellà Juan II.</p> <p>1415 Derrota francesa a Agincourt (immortalitzada per Shakespeare el 1599: <i>Enric V</i>), en la "Guerra dels 100 anys"</p> <p>1416 Alfons V <i>el Magnànim</i>, rei de la corona d'Aragó.</p> <p>1418 Concili de Constança ⇒ Roma, de nou, seu de la cúria papal, substitueix Avinyó (a Occitània, junt al Roine). El darrer papa d'Avinyó, l'aragonès Benet XIII, "Papa Luna", no reconeix el Concili; deposat, es refugia a Peníscola.</p>	<p>1400 <i>Lo somni</i>, de Bernat Metge (secretari del rei Joan I) → 1ª prosa renaixentista: precisió i depuració. Primera llengua romànica en introduir el diàleg.</p> <p>1403 Ghiberti: segones portes Baptisteri de Florència. Mestre de Donatello.</p> <p>1403 El franciscà gironí Francesc Eiximenis, escriu <i>Vita Christi</i>, biografia de Jesucrist, en català (traduït al castellà el 1496, serà el primer llibre imprès a Granada).</p> <p>1406 Francesc Eiximenis escriu <i>Scala Dei</i> o <i>Tractat de contemplació</i>, religió. Serà també l'autor de l'enciclopèdia en 13 volums —només en va fer 12— <i>Lo Crestià</i> → formació religiosa i civil dels laics; traduïda a llatí, aragonès, castellà, francès, flamenc</p> <p>1409 Benet XIII declara Montserrat abadia independent de Ripoll.</p> <p>1415 Arriba a Venècia la <i>Geografia</i> de Ptolomeu (s.I dC), portada per dos bizantins que fugien dels turcs otomans.</p> <p>1418 El franciscà mallorquí Anselm Turmeda (físic, astrònom, filòsof, però sobretot escèptic, sincrètic, racionalista; precursor de l'humanisme renaixentista i de la pedagogia laica) escriu <i>Disputa de l'ase</i> → comparativisme irònic a través del diàleg entre un ase i un religiós. Fugit a Tunísia, Anselm es farà mahometà (→ Abdalà <i>al Mayurquí</i>); sa tomba és venerada pels musulmans.</p>	<p>La pesta negra, la fam, la guerra dels Cent Anys, i les guerres civils aturaren la ciència més d'un segle, fins Johann Müller Regiomontano (1461, Matemàtiques) i Copèrnic (1543, Astronomia).</p> <p>Predominen Art, Política, Història, Filologia; "silenci" de la Filosofia, les Ciències i les Matemàtiques.</p> <p>Les institucions d'ensenyament superior que proporcionaven diversitat de sabers i títols reconeguts eren els Estudis Generals (com el de Lleida —1297—) → Universitats.</p> <p>1410 <i>Imago mundi</i>, del cardenal Pierre d'Ailly, on corregeix alguns errors de Ptolomeu.</p> <p>1412 Catalina, regent de Joan II de Castella, prohibeix als jueus ser boticaris, cirurgians, especiers i físics (metges)</p> <p>1416 L'infant Enric de Portugal (1420: Gran Mestre de l'Orde de Crist ← Temple; creu roja com a símbol) → construcció de la <i>Vila do Infante</i>, a Sagres (SO de Portugal) → arsenal naval, escoles de geografia, cartografia i astronomia, des d'on dirigirà l'expansió naval portuguesa.</p>

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

1421-1440	ECONOMIA, POLÍTICA, RELIGIÓ, SOCIETAT	ARTS PLÀSTIQUES, MÚSICA, LLETRES	CIÈNCIES, TÈCNICA, ARMES, IMATGES
	<p>1421 Portugal inicia la colonització de Madeira.</p> <p>1421 El sultà mameluc Barsbay pren el control d'Egipte i tanca el comerç d'espècies (Alexandria). Bloqueig terrestre de Constantinoble pels turcs otomans.</p> <p>1428 Cau en mans dels portuguesos el mapa del venecià Zuane Pizzigano (1424) on apareixen Europa, algunes parts d'Àfrica i quatre illes en l'Atlàntic occidental, la major de les quals anomena <i>anti-ilha</i> (en portuguès: indica una illa situada al costat oposat a Portugal, en l'Atlàntic; el 1431, l'infant portuguès Enric el Navegant (1394-1460) donarà ordres de cercar eixes illes.</p> <p>1429 El valencià Alfons de Borja, aconsegueix la renúncia del successor de Benet XIII a Peníscola ⇒ final del Cisma d'Occident.</p> <p>1431 La Inquisició anglesa crema viva (⇒ bruixa) a Joana d'Arc, capturada i entregada pels borgonyons enfrontats a França.</p> <p>1435 Alfons V d'Aragó encunya a Nàpols l'alfonsí d'or, amb un valor equivalent a un ducat i mig.</p> <p>1438 (→1471) Regnat del inca Pachacútec que inicia l'apogeu de l'imperi Inca ⇒ Perú, Equador, Bolívia,...</p> <p>Es funda a Creta (en mans dels venecians), en els locals anomenats "Camuffi" (Al Ham Muftí) la empresa Camufo (11ª més antiga del món, arribada fins el present), dedicada a la construcció de vaixells (els Stradivarius de la mar); subministrarà vaixells a Mohamed II, la República Veneciana, Napoleó, el Imperi Augsburg, la Marina italiana,...</p> <p>1439 (→1445) Concili de Florència per tractar d'unir les esglésies ortodoxa i catòlica —separades des de 1054 per raons teològiques, litúrgiques i lingüístiques—; gran influència de savis greco-bizantins a Florència.</p>	<p>1422 Inici del RENAIXEMENT en l'Art: Masaccio → <i>tríptic de sant Juvenal</i> → línies de fuga convergents, lleis de perspectiva.</p> <p>1424 Frescos de la <i>Capella Brancaci</i> en l'església de Santa Maria del Carmine, de Masaccio i Masolino amb un únic punt de fuga.</p> <p>1425 Ghiberti introdueix la perspectiva en el relleu ← terceres portes, en bronze, del Baptisteri de Florència (→ 1452).</p> <p>1430 Donatello: <i>David</i>, escultura bronze (1ª del Renaixement), per al palau Mèdici³.</p> <p>1430 Ausiàs March (Gandia): poesia trobadoresca → renaixentista ⇒ dona ideal → real; influirà en poesia renaixentista castellana → Garcilaso de la Vega.</p> <p>1432 Hubert i Jan van Eyck pinten el políptic (=diverses taules) de Gant, <i>El Corder Místic</i> ⇒ trànsit de la pintura gòtica a la flamenca; la sensació de tridimensionalitat s'hi obté per superposició de capes de pintura.</p> <p>1435 L'italià Lorenzo Valla (dalla Valle), secretari del rei Alfons V d'Aragó, escriu <i>De elegantia linguae latinae</i>, primer estudi del llatí sobre bases científiques.</p> <p>1436 Leon Battista Alberti: <i>Della pictura</i> → primer tractat que fa l'anàlisi matemàtica de la perspectiva.</p> <p>1438 El manxec Alfonso Martínez de Toledo, Arcipreste de Talavera, publica <i>Reprobación del amor mundano</i>: "del amor loco"; "maldades y defectos del sexo ♀"; "carácter ♂ según el signo del Zodíaco".</p>	<p>1421-1423 Expedició naval xinesa, de l'almirall eunuc, musulmà i d'origen mongol, Zheng He (107 vaixells, en 4 flotes, circumnavega la Terra, Amèrica, Groenlàndia, Nova Zelanda i Austràlia). Juncs enormes: 150m, eslora, fusta de teca, 4-6 pals, 10-12 veles, compartiments estancs, aljubs d'aigua. El triomf dels mandarins i de la ideologia de Confuci (s. V aC → tradició + conformitat social) ⇒ destrucció de flota, drassanes i arxius, i prohibició de comerç amb l'exterior.</p> <p>1424 Auge de la indústria tèxtil valenciana (teixidors, tintorers, sastres, matalafers,...)</p> <p>1432 Invenció de la tècnica pictòrica de l'oli (<i>óleo</i>) de secat ràpid.</p> <p>1434 Alfons V el Magnànim, rei d'Aragó (+ Catalunya, València, Mallorca, Nàpols i Sicília), funda la Universitat de Catania, primera de Sicília, focus d'humanistes.</p> <p>1436 Brunelleschi: cúpula de la Catedral (<i>Duomo</i>) de Sta Maria de Fiore, Florència.</p> <p>1437 Ulug Beg, sultà de Samarcanda (Ruta de la Seda; Uzbekistà;), fa un mapa celestial amb 992 estrelles; amb gnomon de 50 m determinà la durada de l'any sideral: 365 dies, 6 hores, 10 minuts i 8 segons; valor reduït en 28 segons per Copèrnic, el 1525.</p> <p>1438 Carles VII de França: ús sistemàtic de l'artilleria ⇒ fi de la guerra medieval.</p>

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

1441-1460	ECONOMIA, POLÍTICA, RELIGIÓ, SOCIETAT	ARTS PLÀSTIQUES, MÚSICA, LLETRES	CIÈNCIES, TÈCNICA, ARMES, IMATGES
	<p>1442 Nàpols, incorporat a la corona catalano-aragonesa</p> <p>1451 Francesco Sforza, condotiero i gendre de Filippo Maria Visconti, el substitueix en el govern del ducat de Milà.</p> <p>1452 Des de Guinea, els portuguesos desvien al seu favor les rutes comercials africanes (or, ivori); s'encunyen les primeres monedes portugueses d'or, els <i>cruçados</i>.</p> <p>1452 El papa Nicolau V, dominicà, autoritza l'esclavitud.</p> <p>1453 Constantinoble (→ Istanbul < del grec <i>is tan polis</i> = anar a "la ciutat") cau en mans del Soldà turc Mehmet II ⇒ control turc del comerç amb Orient (espècies, seda,...); fugida d'intel·lectuals cap a Venècia i Florència on aporten llibres grecs, l'esperit crític, l'espenta a la iniciativa individual i el gust pel canvi.</p> <p>1453 Final de la <i>Guerra dels Cent anys</i> ⇒ expulsió dels anglesos del territori continental, on conserven Calais.</p> <p>1454 (→ 1474) Enrique IV, <i>el Impotent</i>, rei de Castilla.</p> <p>1455 Esclata a Anglaterra la Guerra de les dues Roses⁴, entre els Lancaster i els York-Plantagenet.</p> <p>1455 El valencià (de Xàtiva) Alfons de Borja, Papa Calixt III (→ 1458). Canonitza Vicent Ferrer i rehabilita Joana d'Arc, l'heroïna nacional francesa. Impulsa croada contra els turcs. Primeres butlles a impremta [del llatí bull, segell circular de plom que servia per autenticar els documents].</p> <p>1456 Els turcs, aturats a Belgrad → confluència valls Sava (→ Liubiana/Eslovènia i Zagreb/Croàcia) i Danubi (→ Budapest/Hongria, Viena/Àustria) ⇒ Calixt III institueix el prec de l'<i>Àngelus</i> a migdia; i, en elevar a catedral la parròquia de Buda, i unir-la a la de Pest, fundà Budapest.</p> <p>1456 Calixt III autoritza a Portugal per colonitzar Àfrica del cap Bojador cap el sud ← Butlla <i>Romanus Pontifex</i>.</p> <p>1456 Vlad Draculea (Dràcula), <i>L'empalador</i>, príncep de Valàquia (Romania), s'enfronta a turcs i hongaresos.</p>	<p>1441 Lorenzo Valla publica <i>De falso credita</i> → mitjançant l'anàlisi filològica demostra la falsedat de la "Donació de Constantí", en què l'Església fonamentava la legitimitat del seu poder temporal.</p> <p>1441 El teòleg alemany Nicolaus Krebs → Nicolau de Cusa (← Plató, Raimon Llull): <i>De docta ignorantia</i>, considerada la 1ª teoria del coneixement moderna, en distingir-ne diferents fonts: els sentits, la raó, l'intel·lecte i la contemplació intuïtiva.</p> <p>1444 El banquer i dirigent florentí Còsimo de Medici, funda la primera Biblioteca pública europea.</p> <p>1448 El papa Nicolau V funda la Biblioteca Vaticana.</p> <p>1450 Estudi <i>General</i> de Barcelona.</p> <p>1450 <i>Curial e Güelfa</i>, novel·la cavalleria</p> <p>1455 <i>Bíblia</i> impresa de Gutemberg. [Bíblia = plural de <i>biblios</i>, "llibre"]</p> <p>1459 Sota l'empara de Lorenzo de Medici, <i>il Magnifico</i>, es funda a Villa Careggi l'Acadèmia de Florència, (→ 1521), d'ideologia platònica, dirigida per Marsilio Ficino, metge, lingüista, filòsof i traductor de Plató; s'hi reunia l'èlit més brillant d'Europa: Pico della Mirandola, Poliziano, Botticelli, Alberti,... S'hi traduïen al llatí textos grecs, àrabs, hebreus,...; teològics, hermètics, cabalístics, ... Influirà en els grans artistes del Renaixement: Miquel Àngel, Rafael, Tiziano, Dürer,...; i en governants, acadèmics, teòlegs,...</p>	<p>1445 En tornar de l'Orient Mitjà, Índia Sri Lanka i Indonèsia, el venecià Niccolò dei Conti narra el "Viatge a les Índies" (en llatí; → traduït al portugués el 1502); porta també mapes de les expedicions xineses de Zheng He, que lliura al cartògraf venecià Fra Mauro → planisferi (1459; hi figura el Cap de Bona Esperança), que treballa per a Dom Pedro, germà d'Enric el Navegant.</p> <p>1446 <i>Receptari valencià</i>, de Micer Joan</p> <p>1448 Gutemberg inventa la impremta de tipus mòbils (ja existia a la Xina des del segle XI).</p> <p>1450 Arcabús ("canó amb ganxo") (en alemany <i>Hakenbüchse</i> ← <i>Haken</i>, ganxo o garfi + <i>Büchse</i>, arma de foc).</p> <p>1451 Nicolau de Cusa proposa l'ús de lents còncaues → ulleres per a miops.</p> <p>1456 Butlla de Calixt III → casa d'estudis (col·legi major) a Alcalá de Henares.</p> <p>1456 Un cometa (l'actual Halley, travessa el cel); pànic general: "<i>era gran i terrible, amb una cua de dos signes [≈ 60°], d'un brillant color groc, i semblava una flama ondulant</i>" [de 76 anys de període: el 1531 serà observat per Apiano i Fracastor; i el 1607 per Kepler i Longomontano]</p> <p>Humanisme ⇒ <i>exegesi de textos "humans", no "divins", escrits en llatí o en grec (p.ex., Geometria d'Euclides, Plató,...).</i></p>

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

1461-1470	ECONOMIA, POLÍTICA, RELIGIÓ, SOCIETAT	ARTS PLÀSTIQUES, MÚSICA, LLETRES	CIÈNCIES, TÈCNICA, ARMES, IMATGES
	<p>Es generalitzen els conflictes de dècades passades, a les ciutats, entre famílies nobiliàries d'interessos econòmics divergents, i entre el camp i la ciutat.</p> <p>A les ciutats, l'oligarquia urbana, s'enfrontava als artesans i a la "gent del comú"; p.ex, a Barcelona (1436 - 1458):</p> <ul style="list-style-type: none"> • la <i>Biga</i>, autoanomenats "hòmens honrats", volien liberalitzar el comerç (p.ex.: importen teixits de luxe) i monopolitzar el govern urbà. • la <i>Busca</i>, menestrals, obrers i fugitius del camp reclamaven el proteccionisme comercial i compartir el govern urbà. <p>Conflictes similars a València (Centelles vs Villaraguts), Saragossa (Lunas vs Urreas), Granada (Abencerrajes ciutadans vs Zegries o "fronterers"), Salamanca (San Benito vs San Tomé), Navarra ("Agramontesos" agraris de la Ribera vs "Beamontesos" d'economia pastoril de la Muntanya)</p> <p>1461 Milà incorpora Gènova (i Còrsega)</p> <p>1460 El dominic bretó Alanus de Rupe (Alain de la Roche) difon la pràctica del rosari entre els cristians occidentals; és l'inventor de la descripció del "dimoni" amb atributs sexuals dels que sorgeixen rius de foc, sofre i fum que enfosqueixen la Terra.</p> <p>1462 (→ 1472) Esclata la Guerra civil a Catalunya: Generalitat contra el rei Joan II, <i>l'Obstinat</i>.</p> <p>1466 Decau l'<i>Horda d'Or</i> mongola, que domina Rússia, Ucraïna i Kazakhstan → el 1480, en negar-se a pagar tributs, Ivan III el Gran farà independent el ducat de Moscú, origen de Rússia.</p> <p>1469 (→ 1492) Lorenzo de Medici, <i>il Magnifico</i>, governa Florència i arbitra la política italiana; mecenas de Sandro Botticelli, Leonardo da Vinci i Miquel Àngel Buonarroti.</p>	<p>1461 Nicolau de Cusa proposa una certa concòrdia amb l'Islam a <i>Cribatio Alcorani</i>, (novament inspirat pel filòsof mallorquí Raimon Lull 1233-1316).</p> <p>1461 François Villon, "pare de la llengua i poesia francesa": poema <i>Gran Testament</i>.</p> <p>1465 La primera traducció sencera de la Bíblia a la llengua catalana data del segle XIV i es conserva en un manuscrit de París de 1465.</p> <p>1468 Joanot Martorell: <i>Tirant lo Blanc</i>, primera novel·la moderna ⇒ personatges "humans" i fets explicats mitjançant la raó, i no per les creences o la fe; ràpidament traduïda a l'italià i al castellà ("El mejor libro del mundo" —en dirà Cervantes a <i>El Quijote</i>)</p> <p>1470 <i>Wilhem Tell</i>, drama en vers sobre la independència suïssa; en alemany (→ 1804: drama de Friedrich Schiller; → 1829: òpera de Rossini)</p>	<p>1461 Johann Müller, <i>Regiomontano</i> (← "de Könisberg" = muntanya règia) escriu <i>De triangulis omnimodis</i> (publicat el 1533) i la taula de tangents <i>Tabulae directionum</i> (publicada en 1490) ⇒ Renaixement de la trigonometria, fins aleshores considerada com a disciplina auxiliar de l'astronomia.</p> <p>1462 Lluís Dalmau funda a València l'Escola de Cirurgia, per a la formació de cirurgians i apotecaris (farmacèutics).</p> <p>1463 <i>Tratatto de Praticha d'arismetrica</i>, de Mestre Benedetto de Florència. Manuscrit de 500 fulls en italià sobre Aritmètica comercial i recreativa, i Àlgebra. (les Matemàtiques que s'ensenyaven a les escoles "d'àbac").</p> <p>1470 A Venècia, primer llibre amb portada: <i>Calendari de Regiomontano</i>.</p>

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

1471-1480	ECONOMIA, POLÍTICA, RELIGIÓ, SOCIETAT	ARTS PLÀSTIQUES, MÚSICA, LLETRES	CIÈNCIES, TÈCNICA, ARMES, IMATGES
	<p>1471 La dinastia germànica dels Habsburg adopta el nom d'Àustria, i la curiosa divisa A.E.I.O.U., sigles, en llatí, de <i>Austriae Est Imperare Orbi Uniuerso</i> o bé, en alemany, <i>Alles Erdreich Ist Osterreich Unterthan</i> (ambdues volen dir que a Àustria correspon governar el món, i que en certa mesura resultarien profètiques).</p> <p>1474 (→ 1504) Isabel I, germana del rei Juan II de Castella i casada⁵ amb l'infant Ferran d'Aragó, reina de Castella (guerra civil contra els partidaris de Juana la Beltraneja, filla del rei).</p> <p>1477 El papa Sixt IV (mitjançant la butlla <i>Exigit sinceræ devotionis</i> autoritza la Inquisició, a Castella, sota poder reial: la tortura, pràctica comuna per arrancar confessions i aconseguir el poder absolut de la monarquia i l'homogeneïtat religiosa (persecució dels musulmans i dels jueus conversos).</p> <p>1477 Guerra civil al regne nazarí (zegries o "fronterers" vs abencerrajes, llinatge nobiliari ciutadà) de Granada, alhora atacat pels castellans.</p> <p>1477 Desmembració del ducat de Borgonya: Lluís XI Valois, de França, s'apodera de la Borgonya oriental, mentre l'emperador alemany Maximilià I ho fa dels Països Baixos (Flandes, Holanda i Luxemburg)</p> <p>1479 (→ 1516) Ferran II (→ <i>El catòlic</i>), rei de la corona catalano-aragonesa (Catalunya, Aragó, València, Mallorca, Nàpols i Sicília). Rei consort de Castella entre 1474 i 1504. (Isabel i Ferran van rebre el títol de Reis Catòlics pel Papa Alexandre VI).</p> <p>1480 Malestar a la corona catalano-aragonesa per la devaluació de la moneda. Es crea el ducat d'or.</p>	<p>1471 Llibres impresos a París i Nàpols.</p> <p>1472 <i>Sinodal</i>, primer llibre (48 fulls) imprès en castellà, a Segovia. Recull les conclusions del sínode de Aguilafuente (Segòvia) on es recorda als clergues les seues obligacions.</p> <p>1472 El cardenal Roderic Borja (→ futur papa Alexandre VI), llegat papal, envia Paolo da San Leocadio (de Ferrara) a pintar els murals de l'altar major catedral de València; 1ª pintura renaixentista a la Península Ibèrica.</p> <p>1474 <i>Trobes en lahors de la Verge Maria</i>, primer llibre imprès en català, a València; 1ª obra literària impresa a la Península Ibèrica.</p> <p>1476 Jorge Manrique: <i>Coplas a la muerte de [su padre] el maestro don Rodrigo</i>; mètrica i temàtica encara medievals.</p> <p>1478 Impressió, a València, de la <i>Bíblia</i>, traduïda al català pel valencià Bonifaci Ferrer (1350-1417), germà de Vicent Ferrer; 1ª Bíblia traduïda a una llengua romànica⁶; cremats tots els exemplars per la Inquisició el 1498, només es conserva un full a un museu de Nova York.</p> <p>1478 Sandro Botticelli: <i>La Primavera</i>. (Venus, deessa de l'amor, de la primavera i de la fertilitat, envoltada per les Tres Gràcies i la nimfa Cloris, mutada en la deessa Flora en ser abraçada per Zèfir, el vent primaveral).</p>	<p>1472 <i>Regiomontano</i> estudia la trajectòria d'un cometa. (270 anys després serà descrit per l'anglès Halley [amic de Newton] i s'anomenarà "[de] Halley".</p> <p>1473 Els mariners portuguesos calculen la latitud amb precisió, amb les taules de declinació de <i>Regiomontano</i>. Declinació: diferència entre l'altura del Sol a migdia i la que assoleix el solstici d'hivern.</p> <p>1474 El floretí Paolo dal Pozzo Toscanelli fa un mapa on indica una distància de 5.000 milles nàutiques [9.000 Km] entre Xina i Europa (en lloc de les 11.500 que hi ha en realitat), i li l'envia a Cristòfor Colom.</p> <p>1478 Primer llibre imprès de Matemàtiques, l'<i>Aritmètica</i>, de Treviso (per la ciutat on es va imprimir), d'autor desconegut.</p>

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

1481-1490	ECONOMIA, POLÍTICA, RELIGIÓ, SOCIETAT	ARTS PLÀSTIQUES, MÚSICA, LLETRES	CIÈNCIES, TÈCNICA, ARMES, IMATGES
	<p>1483 Implantació de la Inquisició castellana a Aragó.</p> <p>1483 El papa Sixt IV, dedica el dia 19 de març a Sant Josep, i autoritza als pobladors d'Oriola a erigir un temple a la Mare de Déu de Montserrat(e), patrona dels catalans⁷</p> <p>1484 El papa Innocenci VIII (el genovès Gian Battista Cibo) emet la <i>Bula bruja</i> ⇒ legalitza matar les "bruixes", sovint comares i herboristes acusades de provocar avortaments ⇒ assassinat d'unes 300.000 dones (cremades, ofegades, esquarterades, degollades,...) fins el 1782, en què va ser cremada la darrera "bruixa", una domèstica suïssa.</p> <p>1484 El traficant d'esclaus Pedro de Vera, conqueridor de Gran Canària, instal·la el primer <i>ingenio</i> triturador de canya de sucre ⇒ deforestació accelerada (fusta de construcció i combustible per bullir el suc del canyamel) ⇒ erosió, riuades sobtades, ↓precipitacions "de boira" per absència d'arbres⁸.</p> <p>1485 Derrota de Ricard III de York; Enric VII Lancaster desposa a Isabel de York ⇒ final de la Guerra de les dues Roses. Renaixement a Anglaterra, amb la dinastia Tudor. Predomini dels comerciants front els terratinents.</p> <p>1486 Els dominics alemanys Henry Kraemer y Jacob Sprenger escriuen (← papa Innocenci VIII), <i>Malleus maleficarum</i> ("Martell de fetilleres"), llibre d'instruccions per ensenyar als inquisidors a "tractar" les "bruixes". Defineix les dones com a "enemics ocults i engatusadors".</p> <p>1487 El dominic Torquemada, anomenat Gran Inquisidor (a instàncies del confessor de la reina Isabel de Castella, el cardenal Cisneros) ⇒ cremarà vius uns 3.000 "heretges".</p> <p>1488 L'expedició portuguesa de Bertomeu Dias dobla el Cap de les Tempestes (→Bona Esperança) → oceà Índic.</p> <p>1490 Alacant obté el rang de ciutat (← vila): Ferran II</p>	<p>1480 (← 1477) Capella Sixtina, del papa Sixt IV, Francesco della Rovere</p> <p>1480 (→ 1482) Perugino, Pinturicchio, Botticelli i Ghirlandaio decoren amb frescos les parets de la Capella Sixtina.</p> <p>1482 (→ 1533) A València, Palau de la Generalitat, i Llotja de la Seda (o de Mercaders), d'estil tardo-gòtic.</p> <p>1485 <i>Naixement de Venus</i>, quadre de temàtica mitològica no religiosa de Sandro Botticelli. (Zèfir, déu del vent, i Cloris o Flora, nimfa de la brisa, ajuden Venus apropar-se a la costa).</p> <p>1489 Mossén Pere Mena, mostra el pany de la Santa Faç, portat de Roma a Alacant.</p> <p>1490 Es publica a Venècia el <i>Psalteri</i> (llibre dels Salms) de Joan Roís de Corella, Més tard seria un dels llibres més perseguits per la Inquisició, en prohibir-se les traduccions de la Bíblia.</p>	<p>1482 Leonardo, al servei de Ludovico Sforza, de Milà: màquines de guerra, dessecar marjals i estàtua eqüestre de Galeazzo Sforza.</p> <p>1482 <i>Suma de la Art de la Arismetica.</i>, tractat d'aritmètica comercial, en català, de Francesc SantCliment. Segon llibre de matemàtiques imprès a Europa.</p> <p>1484 El metge parisenc Nicolau Chuquet publica <i>Tripartició en la ciència dels números</i>, on introdueix l'ús dels números negatius, racionals, irracionals i dels exponents.</p> <p>1487 El franciscà Luca Pacioli escriu en italià <i>Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionazlità</i>, compendi de sabers aritmètics, geomètrics i comercials; publicada el 1494 a Venezia. (En uns 600 fulls tenim números i operacions, resolució d'equacions de primer i segon grau, taules de pesos, mesures i conversions, i el més novedós: introdueix la contabilitat de doble entrada o sistema venezià.</p> <p>1490 <i>Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència</i>, de Lluís Alcanys, primer llibre de medicina escrit en una llengua romànica (català).</p>

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

1491-1500	ECONOMIA, POLÍTICA, RELIGIÓ, SOCIETAT	ARTS PLÀSTIQUES, MÚSICA, LLETRES	CIÈNCIES, TÈCNICA, ARMES, IMATGES
	<p>1492 Rendició de Granada als reis Catòlics.</p> <p>1492 Roderic Borja (→ Borgia), papa Alexandre VI</p> <p>1492 A instàncies d'Isabel I de Castella, expulsió dels jueus (160.000) de Castella i Aragó (els acullen Portugal i el papa, el valencià Alexandre VI ⇒ el principal carrer del call jueu de Roma es diu <i>Via Catalana</i>, en homenatge a aquest papa —els valencians també eren anomenats "i catalani"—)</p> <p>1492 L'expedició de 2 caravel·les (Pinta, Niña) i 1 nau (Santa Maria), comandada per Cristòfor Colom, financada pel banquer jueu-valencià Lluís de Santàngel, arriba a les Antilles (<i>anti-ilhes</i>: situades a l'"altre costat" de l'Atlàntic).</p> <p>1494 Tractat de Tordesillas (zones d'influència) entre els reis Catòlics i Joan II de Portugal (→ Brasil)⁹</p> <p>1494 Carles VIII de França entra a Florència i a Roma (el papa es refugia a Sant'Angelo), i ataca Nàpols; tropes amb epidèmia de sífilis → es retira.</p> <p>1494 Girolamo Savonarola, dominic, instaura a Florència un règim teocràtic; persegueix artistes i discrepants.</p> <p>1496 Castella conquesta Canàries → extermi guanxes</p> <p>1497 Giovanni Caboto arriba, per compte d'Anglaterra, a Newfoundland ⇒ Terra Nova (trobadà).</p> <p>1497 Savonarola, acusat d'heretgia, és cremat a Florència.</p> <p>1498 L'expedició portuguesa de Vasco da Gama arriba a l'Índia ⇒ Venècia perd el control de les espècies. Es consolida la gegantesca talassocràcia [poder marítim] portuguesa, sembrada d'escales en ruta cap a la Índia: Cabo Verde, Angola, Moçambique; control dels estrets de Malàisia amb Malaca, i d'Ormuz a l'entrada del Golf Pèrsic.</p> <p>1500 Àlvarez Cabral arriba a Brasil, en nom de Portugal</p>	<p>1492 Antonio Nebrija. <i>Gramàtica de la llengua castellana</i>.</p> <p>1492 Alexandre VI impulsa les excavacions arqueològiques → bust de l'emperador Adrià, estàtues de les Muses¹⁰ (avui, en la col·lecció d'escultures del Museu del Prado).</p> <p>1495 (→ 1497) Leonardo: <i>Última Cena</i>, a Milà per encàrrec de Ludovico Sforza.</p> <p>1497 Albert Dürer: <i>Autorretrat</i>, i quinze xil·lografies sobre l'Apocalipsi.</p> <p>1497 La valenciana Isabel de Villena escriu <i>Vita Christi</i>, des d'un punt de vista "feminista": relació directa de les dones amb Crist.</p> <p>1497 Erasmus de Rotterdam visita Londres i Oxford, i coneix a Thomas More, interessat per l'humanisme.</p> <p>1499 Miguel Àngel: <i>La Pietà</i>, a Roma, per al Vaticà.</p> <p>1499 <i>Tragicomedia de Calixto y Melibea</i>, <i>La Celestina</i>, del manxec Fernando de Rojas</p> <p>1499 El cardenal Cisneros, confessor d'Isabel de Castella, fa cremar, a Granada, còdexs, llibres i manuscrits: autèntiques obres d'art i amb continguts valuósíssims.</p> <p>1500 Amb motiu del Jubileu, Alexandre VI mana fer la Via Alessandrina o Borgo Nuovo, la primera Via Recta romana (Via della Conziliacione, rera el Tractat de Letrà 1929), entre el Vaticà i el Pont de Sant'Angelo. També restaura <i>Il Passetto</i> o corredor que uneix el Vaticà i el Castell de Sant'Angelo.</p>	<p>1492 Martin Beheim: 1r globus terraquí.</p> <p>1493 (→ 1500) Alexandre VI encarrega a Antonio Sangallo el Vell la millora del Castell de Sant'Angelo: circumda el mausoleu d'Adrià amb 4 torres, muralla i fossat ple d'aigua del Tíber, segons els moderns conceptes poliorcètics (relatius a les fortaleses).</p> <p>1497 Gaspar Torrella, metge valencià d'Alexandre VI, dedica a Cèsar Borja el seu <i>Tractatus sobre el morbus gallicus</i> (→ sífilis)</p> <p>1497 (→ 1502) Alexandre VI, Roderic Borja, impulsa la reforma i ampliació de la Universitat de Roma, "La Sapienza".</p> <p>1498 <i>De divina proportione</i>, Luca Pacioli</p> <p>1499 Es funda la Universidad de Alcalá de Henares (antiga <i>Complutum</i>) ← butlla del papa Alexandre VI Borja, a instàncies del cardenal de Toledo Jiménez de Cisneros.</p> <p>1500 Es funda l'Estudi General de València, per butlla del papa Alexandre VI Borja.</p> <p>1500 Copèrnic, professor d'Astronomia a la universitat de Roma, la Sapienza.</p> <p>1500 Leonardo da Vinci dissenya màquines de guerra per a Cèsar Borja → conquesta Romagna.</p> <p>Incunables: llibres impresos abans 1501.</p>

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

En 1500, la població de les 30 ciutats més grans d'Europa (en milers d'habitants) era:

Nàpols	150	Gant	40
Venècia	100	Amberes	40
Milà	100	Nüremberg	36
Constantinoble	100 (en el 970: 1 milió)	Bruselas	35
París	100	Bruges	30
Florència	70	Colonia	30
Granada	70	Lisboa	30
Gènova	60	Barcelona	29
Roma	55	Córdoba	27
Bolonia	55	Sevilla	25
Palermo	55	Lübeck	24
Lyon	50	Danzig	20
València	40	Augsburg	20
Londres	40	Viena	20
Rouen	40	Burdeos	20

Font: de Vries (1984) pag 270-77. Inclós en A.Maddison, *La economia mundial. Una perspectiva milenaria* Ed. Mundi-Prensa 2002 pg 54

Altres dades demogràfiques:

Castella i Lleó: 4 milions d'habitants

Corona aragonesa peninsular: 1 milió d'habitants.

Exèrcit de França, 40.000; Anglaterra 25.000; Castella 20.000

EIX CRONOLÒGIC DEL RENAIXEMENT

¹ El posà sota l'advocació de la imatge de la "Mare de Déu dels Folls, Innocents i Desemparats", *La Geperudeta*, que es convertirà en la patrona de tot el Regne de València. [El 1881 Sorolla pintà "El padre Jofré protegiendo a un loco", oli impressionista que es pot admirar al palau de la Generalitat Valenciana]

² Després de la mort de Martí el Jove (1409), els representants dels regnes rebutjaren la intenció del seu pare el rei Martí l'Humà de nomenar successor Frederic de Luna, fill bastard de Martí el Jove. No havent-hi una llei successòria, en morir Martí l'Humà (1410) sense descendència legítima, fou necessari examinar els testaments i les successions dels monarques precedents per trobar un hereu. Una qüestió difícil de resoldre era la de si tenien dret les dones de la dinastia a transmetre drets successoris als seus descendents masculins, admetent que les dones no podien regnar, tal com ho demostrava el rebuig a l'intent de Pere el Cerimoniós de nomenar hereva la seva filla Constança el 1347 i el fet que el 1396, mort Joan I, la corona hagués passat al seu germà Martí l'Humà, i no pas a cap de les seves filles. Aquest era un tema important perquè, d'entre els principals candidats, el comte Jaume d'Urgell, besnét d'Alfons el Benigne, avi de Martí l'Humà, era descendent per línia masculina, mentre que el seus rivals descendien de la nissaga per línia femenina; així, Lluís de Calàbria era fill de Violant d'Aragó, filla de Joan I, i Ferran d'Antequera era nebot de Martí l'Humà i nét de Pere el Cerimoniós per part de la seva mare, Elionor d'Aragó. A Catalunya no es podia invocar cap precedent de successió per línia femenina, però al segle XII, Alfons el Cast havia heretat el regne d'Aragó de la seva mare Peronella. [Per saber-ne més: Mestre i Godes, Jesús: *El Compromís de Casp: un moment decisiu en la història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1999].

³ En aquesta nova forma de mecenatge, pròpia del Renaixement, el client vol assolir molt més protagonisme personal, i amb això ultrapassa el sentiment religiós, propi de l'Edat Mitjana, per donar pas a dos motius més de caràcter homocèntric: el prestigi (polític, social i econòmic) i el plaer.

⁴ Una escena important és la IV del Acte II d'Enric VI, en el jardí del Temple, en què les roses roges i les blanques estableixen l'antagonisme entre els Plantagenet-Lancaster i els York, cosa que estarà present en les guerres posteriors.

⁵ "Yn Dey nomine. Amen. Manifiesta cosa sea a los que la presente verán en como en la muy noble villa de Valladolid jueves dies e ocho días del mes de octubre año del **nasçimiento** de nuestro Salvador **Ihesuchristo** de mil e quatrocientos e sesenta e nuevos años, e seyendo presentes los muy ilustres e exçellentes señores el muy exçellente e esclareçido señor el señor don Fernando, rey de Siçilia, príncipe heredero de los reynos de Aragón, e la muy **exçellente e esclarecida** señora la señora doña Ysabel, **fija** del muy alto e poderoso señor rrey don Juan de gloriosa memoria, **prínçesa** heredera d'estos reynos de Castilla e de León... ellos estaban **unanimiter** conformes de **contraher** matrimonio en uno, **segund** que manda la Santa Madre Iglesia".

⁶ La Bíblia va ser impresa al català molt abans que, p.ex., a l'alemany (1522), al francès (1530), a l'anglès (1535) o el castellà (1569: la de Casiodoro de la Reina o Bíblia del Oso, usada pels protestants castellans).

⁷ Oriola (símbol heràldic: l'oriol -*Oriolus oriolus*, cast. oropéndola-, pardal de cos groc i ales negres) havia sigut conquerida per Jaume I *el Conqueridor*, regalada al seu gendre Alfonso X *el Sabio*, de Castella, que la va perdre; posteriorment recuperada (1296) per Jaume II *el Just*, la va incorporar definitivament al Regne de València.

⁸ *Imperialismo ecológico*. Alfred W. Crosby. Editorial Crítica 1988. Capítol 4: "Las islas afortunadas"

⁹ Revisió de l'anterior (1493) butlla papal *Inter coetera*, en què Alexandre VI repartia l'oceà Atlàntic entre Castella i Portugal.

¹⁰ Un segle després, a la col·lecció de la reina Cristina de Suècia; més tard, adquirides per Felip V i Isabel de Farnesio [de la família de l'antiga amant del Papa Alexandre VI, Giulia Farnese] per als jardins de la Granja de San Ildefonso.